

'İstanbul'a kış gelmeden ülkeye kış gelmez'

Fotoğraf tarihçisi ve koleksiyoneri Cengiz Kahraman'ın hazırladığı "İstanbul Kış Günlüğü 1929 ve 1954" konusunun tek kitabı. Çalışmayla hakkında büyük bir kütüphane oluşturacak kadar kitap yazılan İstanbul'un, bin bir yüzünden biri gözler önüne seriliyor. Yakın dönem kışları arasında hafızalardan çıkmayan ve Boğaz da dâhil her yeri, her şeyi donduran 1929 ve 1954 Kış ayları da yayın organlarında olabildiğince yer almış, kişilerin ve ailelerin fotoğraf albümlerinde, fotoğraf sanatçıların arşivlerinde ölümsüzleşiyor. Kahraman'ın yayın organlarını tarayıp kendi zengin arşivi yanında bazı özel arşivlerden de yararlanarak hazırladığı kitap, bu şehir için yazılmış çok özel bir tarih. Kahraman'la kitabını ve efsane kış aylarını konuştuk

ERAY AK

erayak@cumhuriyet.com.tr

Kitabın girişinde yer alan yazının başlığı; "Fotoğraflarla Tarihe Bakmak". Kitaptaki önemiz de fotoğraflar ve fotoğraflar eşliğinde İstanbul tarihinde efsaneleşmiş kış günlerine gidiyoruz. Nasıl bir malzeme veriyor fotoğraf tarihi anlamada bize? Ya da şöyle sorayım: Fotoğraf neden önemli?

■ **Kitap**, yazılmış bir metne uygun fotoğraflar ekleyerek değil, uzun yıllar boyunca bir araya getirmeye çalıştığım fotoğraflar için nasıl metin yazarım diye düşünerek ortaya çıktı. Fotoğrafın, özellikle iyi çekilmiş fotoğrafın gücü, okuyucuya sayfalarca yazılmış bir metinden daha fazla şey anlatabilir. 1929 ve 1954 yıllarına ait fotoğraflar, bize sadece o günlerin gündelik hayatına dair bilgiler vermekle yetinmez. Sosyolojik veriler, mimarlık ve şehir tarihi,

araştırmacılar için görsel malzeme de barındırır. Herkes kendi ilgi alanına göre fotoğraf okumaları yapabilir. Bu nedenle fotoğraflar bize, tarihe objektif bakabilme olanağı da sunar.

■ **Peki, nasıl bir tarihi anlatmaya çalışıyorsunuz bize bu kitapla? Soğuk olduğu kesin ama bunun dışında başka nelerden söz edebiliriz?**

■ 1929 ve 1954 yıllarında şehrin sınırlarındaki ortak özellikler, karaborsa ve ulaşım. Özellikle 1929'da şehrin o zamanki sınırları dışında kalan, bugün için bize çok yakın olan Erenköy, Göztepe gibi semtlere, yiyecek göndermek büyük bir çaba gerektiriyor. Günümüz İstanbul'u düşündüğümüzde bu bize inanılmaz gelebilir ama Beşiktaş Yıldız'a, aç kalan kurtlar inmiş ve bu bölge dönemin basını tarafından şehrin dışı olarak değerlendirilmiş.

"1929'DAKİNE BENZER BİR OLAY 1954'TE DE YAŞANDI"

■ **Nasıl bir çalışma süreci izledinizi de öğrenmek isterim. Bu kitabın elimize aldığımız şekle gelene kadar nasıl bir macerası oldu? Bu süreçte en çok hangi kaynaklardan ya da kimler-**

den beslendiniz?

■ Ben fotoğraf koleksiyoneri ve araştırmacıyım. Başlangıçta sadece baktığımda hoşuma gittikleri için bir araya getirdiğim fotoğrafların hikâyelerini de merak ettim. Özellikle foto muhabirlerinin çektiklerinin bir bölümü, dönemin gazete ve dergilerinde yayımlanmış. Bu nedenle uzun yıllar kütüphanelerde, gazete ciltlerindeki fotoğrafların hikâyelerinin peşine düştüm. Bu aralar fotoğrafların hikâyelerini anlatan bir kitap için çalışıyorum ve yakın zamanda yayımlamayı umuyorum. İstanbul Kış Günlüğü 1929 ve 1954 kitabım da fotoğrafların karşılıklarını bulma çabası olarak başladı ve şehrin belleğine kazınan bir olayı, dönemin basının anlattığı gibi anlatmayı denedim. Dönemin gazete ve dergileri, ayrıca İstanbul hakkında yazmış olan kitap ve makalelerden de yararlandım.

■ **Bir öncesi olduğunu da biliyoruz: "1929 Kışı Bir Şehir Efsanesi"...**

■ Önceki kitap daha çok fotoğraf albümü şeklinde tasarlanmıştı. 2008'de yayımlandıktan sonra o yıl sonunda baskısı tükendi ve yeni baskısı da yapılmadı. **Kitap** yayımlandıktan

sonra, zaman içerisinde çok daha fazla fotoğraf ve bilgiye sahip olmuştum. 2014'te **Yapı Kredi Yayınları**'na,

kitabın yeni baskısını yapmayı düşünürler mi diye sordum ve aldığım olumlu cevapla da kitabı yeniden yazmayı düşündüm. 1929'dakine benzer bir olay 1954'te de yaşanmıştı. İstanbul Kış Günlüğü kitabını 1929 ve 1954 yıllarını anlatan iki ayrı bölüm olarak tasarladım. 1954 için Türkiye'nin önemli fotoğrafçılarından Ozan Sağdıç'ın fotoğraflarını çekerek tanıklık ettiği Kabataş önelimine gelen buzlara ayrı bir bölüm yapmak benim çok sevdiğim bir iş oldu. Ben İstanbul Fotoğraf Müzesi'nin küratörlüğünü yapıyorum. 2013'te müzede Ozan Sağdıç için hazırladığımız **sergi** üzerine çalışırken uzun ve keyifli sohbetler yapma şansına eriştim onunla. Bu sohbetlerden birinde Kabataş Lisesi'nde öğrenciyken 1954'te Boğaziçi'ne gelen buzları da fotoğrafladığını öğrendim. ➤

» Kitabın ikinci bölümü için Ozan Bey'e bu fotoğraflardan birkaç tanesini kullanmak istediğimi söyledim. Konuşmamızdan kısa süre sonra bana gönderdiği CD'den çektiği ilk seri fotoğraflar ve metinleri çıkınca ayrı bir bölüm yapmaya karar verdim.

"EĞLENCENİN KAYNAĞI, TUNA NEHRİ'NDEN GELEN BUZLAR"

■ **Kitapta** öznelimiz, fotoğraflar ancak bir o kadar önemli isimden de yazılar, haberler var. Kitabın diğer önemli kahramanı da bu yazılar san-ki. Ne dersiniz? Özellikle de Ahmet Rasim'in kaleminden çıkanlar... Fotoğraflarla yürütmek istediğiniz kompozisyonu o, kelimelere dökmüş gibi.

■ Evet, Ahmet Rasim dönemine tanıklık etmiş bir yazar. Gazete ve dergilere, yaşadığı yılların kişilerini, mekânlarını, olaylarını renkli diliyle not düşen bir şehir tarihçisi. Zaten 1929 ve 1954 yılı gazeteleri de kış şiddetini arttırınca bu eski yazıların kışla ilgili bölümlerini tekrar yayımlamış. Gazete ve dergi sayfalarında kalan çok sayıda unutulmuş yazısı var.

■ **Biraz da bu efsanevi kışlardan bahsedelim. 1929 ve 1954 Kış ayları...**

■ Şehrin hem çok üşüdüğü, trajik olaylar yaşadığı hem de çok eğlendiği unutulmaz anlara tanıklık ettiği günler. Eğlencenin kaynağı, Tuna Nehri'nden gelen buzlar. Bu büyük buz kütleleri birbirlerine yapışarak bazı bölgelerde deniz donmuş hissi verecek kadar büyük alanlar kaplamış. Özellikle 1954'te 'şişpak' fotoğrafçılar Şubat sonu ile Mart başı meslek hayatlarının en büyük kazancını elde etmiş. Buz kütlelerinin üzerinde fotoğraf çekmek için kayıklarla bu suni adacıklara seferler düzenlenmiş ve bu arada kayıçkı esna- fi da bu olaydan hayli nemalanmış.

■ **Bir yandan felaket, bir yandan da müthiş bir güzellik getirmiş değil mi bu kışlar? Getirdiği felaketlere de geleceğiz ancak güzelliklerinden biraz daha bahsetsek...** Fotoğraflara bakıyorum da ilginç sahneler var. Ayrıca, gazetelerin karikatürleri vs. Mizahı da beslemiş?

■ Dönemin gazete ve mizah dergileri, kış ve buzlarla ilgili yazılar ve karikatürler yayımlamış. Ayrıca bazı haberler de mizah yazarlarını kiskandıracak kadar komik ve eğlenceli. Gerçi bu haberler güldürmek için yapılmamış, biz bugün okuduğumuzda dönemin dili ve anlatım biçimine gülümsüyoruz. **Kitapta** bu haber, karikatür ve mizah yazılarına ait örnekler de bulunuyor.

■ **Peki ya felaketleri? Tatavla'dan Kurtuluş'a geçiş hikâyesi mesela...**

■ Ocak'ın son günlerinde Tatavla semtinde çıkan büyük yangın, kışın getirdiği zorluklarla beraber semtte bir trajediye de neden oluyor. Tamamen yanan çok sayıda konut nedeniyle semt halkı evsiz kalıyor. Hilaliahmer (Kızılay) ve Şehremaneti (Belediye) yardım etmeye çalışsa da bu tartışmaları önlemiyor. Özellikle İstanbul'daki Rum basınında eleştirel yazılar yayımlanınca Yunanistan'daki gazeteler de olayı bir çeşit milliyetçilik tartışmasına dönüştürüyor. Günlere süren atışmalarda bazı Türk gazeteleri Tatavla'nın isminin değiştirilmesini öneriyor. Şehir Meclisi'nin aldığı kararla da Nisan başlarında semtin adı 'Kurtuluş' oluyor. 1929'a ait gazetelerde konuyla ilgili tartışmaları incelerken koleksiyonumda bulunan bazı fotoğrafların bu yangına ait olduğunu tespit ettim. Bir bölümü gazetelerde yayımlanmıştı, bir bölümü ise sayfalarda yer bulamamıştı. Sanırım yangın ve sonrasında ait bu önemli fotoğraflar, 1929'dan sonra ilk kez bir arada yayımlanıyor.

"İSTANBUL MAHZUN VE MAHSURDU"

■ **Toplumsal hayatı ve şehri nasıl etkilemiş bu kış şartları? "Mahzun ve Mahsur Şehir" başlığınız, açıklamaya yetiyor ama biraz daha üzerine gitseniz...**

■ Kış şartları ilk olarak günlere süren yakacak sıkıntısı ve karborsa haberlerine ve tartışmalarına neden olmuş. Ayrıca kış sadece İstanbul'a gelmemiş. Ama klişe bir laf vardır: "İstanbul'a kış gelmeden ülkeye kış gelmez," diye. Bu söz o tarihler için de geçerli. Haberlerin çoğunluğu İstanbul'la ilgili. Ben mümkün olduğunca diğer şehirlerden de haberleri derlemeye çalıştım. Ayrıca Avrupa ve Amerika'da aynı tarihlerde zorlu kış koşulları yaşanıyor. Bu haberleri de metne eklemeyi uygun buldum. Ama sonuçta bu **kitap**, İstanbul'un tarihindeki en önemli iki kışı anlatıyor ve fotoğrafların büyük bölümü İstanbul'a ait. Fotoğraflardaki hüznü ve romantizm, şehrin yaşadığı sıkıntılar nedeniyle ilk bölümün başlığı Mahzun ve Mahsur Şehir, o günkü gazetelerden birisinin de başlığı 'İstanbul Mahzun

ve Mahsur'du. 1954 yılını anlatan bölümün başlığı ise 'Tarih Tekerrürden İbarettir'.

■ **Kitap bir İstanbul kitabı ama İstanbul'u İstanbul yapan da insan hikâyeleri. İnsan hikâyelerinin nasıl beslediğini düşünüyorsunuz kitabı?**

■ Ben bu **Kitapta** fotoğrafların hikâyelerini anlatmak istedim. Doğal olarak da bu, şehrin ve insanların hikâyelerini anlatmaya dönüştü. Örneğin Cumhuriyet gazetesinde 13 Şubat 1929'da bir illüstrasyonla beraber yayımlanan haberi, (Bir Beygir Elektriklenerek Öldü) gördüğümde karlar içinde yatan atın fotoğrafının karşılığını da bulmuş oldum. Bu tek başına kullandığımızda hikâyesini bilemediğimiz yerde yatan ölmüş bir at ve onu çaresizce izleyen insanlardan ibaret. Hikâye fotoğrafı daha da güçlü kılıyor. Taksim Meydanı'nda üzerine düşen tramvay telleri nedeniyle ölen 'sütçü beygiri'nin hikâyesini, gazetede yazıldığı gibi fotoğrafın açıklayıcı bilgisi olarak kitaba koydum.

■ **Önemli bir çalışmaya imza attığınızı düşünüyorum. Kitabı eline alan herkese pek çok şey kalacaktır eminim ama merak ettiğim şu: Bu **kitap** size ne kattı?**

■ Kitabın bana kattığı çok şey oldu. Konuyla ilgili ellerinde bilgi ve fotoğraf olan koleksiyonerlerin, araştırmacıların bilgilerini paylaşma şahit olduğum için mutlu oldum. Yardımlaşma ve dayanışmanın devam ettiğini, uzun yıllar süren emeklerin karşılığını aldığını görmek, geleceğe olan inancımı arttırdı. Bu nedenle **Yapı Kredi Yayınları** çalışanlarına, **kitap** ve **sergi** aşamasındaki içten destekleri için çok teşekkür ederim.

■ **Son olarak devam eden sergiden de bahsedelim mi?**

■ **Yapı Kredi Kültür Sanat** Yayıncılık tarafından Caddebostan Kültür Merkezi'nde düzenlenen **sergi**, 10 Ocak Pazar gününe kadar devam ediyor. **Sergide**, **kitaptaki** fotoğraflar ve metinlerinden bir seçki sunuluyor. 9 Ocak Cumartesi günü de Caddebostan Kültür Merkezi'nde M. Sabri Koz'un moderatörlüğünde Ozan Sağdıç, Erol Üyepazarcı ve benim katılacağım bir söyleşi düzenlenecek. ■

İstanbul Kış Günlüğü 1929 ve 1954/ Cengiz Kahraman/ **Yapı Kredi Yayınları**/ 320 s.

Şehrin hem çok üşüdüğü, trajik olaylar yaşadığı hem de çok eğlendiği unutulmaz anlara tanıklık ettiği günler. Eğlencenin kaynağı, Tuna Nehri'nden gelen buzlar.

Kitapta kendi arşivinden fotoğrafların kullanılmasına izin veren Ozan Sağdıç'ın, Boğaz'a buzların geldiği gün çektiği fotoğraf (19 yaşında, 1954).